

StudentWeetRaad

verbinden, leren, adviseren

BESTRIJDEN VAN VOORTIJDIG SCHOOLVERLATEN OP MBO-4 NIVEAU

Geschreven door Robin Laponder
In opdracht van ROC de Horizon, locatie Hoorn

April 2018

Bestrijden van voortijdig schoolverlaten op mbo-4 niveau

Inleiding

In opdracht van het ROC Horizon College is onderzoek gedaan naar het bestrijden van voortijdig schoolverlaten op mbo-4 niveau. Door middel van een inventarisatie bij verschillende Regionaal Meld- en Coördinatiepunten (RMC's) en een literatuurstudie wordt antwoord gegeven op de vraag wat er op dit moment gedaan wordt om voortijdig schoolverlaten (vsv) te bestrijden en wat volgens empirisch onderzoek effectief blijkt.

Wettelijke verzuimregeling

Ongeoorloofd verzuim moet worden gemeld bij de leerplicht- of RMC-trajectbegeleider. Bij studenten zonder een startkwalificatie (diploma op mbo 2-niveau of hoger) moet een melding gemaakt worden als (1) de leerling ongeoorloofd meer dan 16 uur afwezig is in een periode van 4 weken (relatief verzuim), (2) de leerling langer dan 4 weken ongeoorloofd afwezig is (langdurig relatief verzuim) of (3) de leerling zonder toegekend verlof buiten de schoolvakanties om op vakantie is gegaan (luxe-verzuim) ("Verzuim: hoe werkt het", z.j.). Bij twijfel of er wel of geen melding gemaakt moet worden, kan de beslisboom¹ worden geraadpleegd. Het is de taak van de mentor om contact op te nemen met de leerling die verzuimt. Uit dit contact moet blijken wat de reden is van het verzuim en welke begeleiding nodig is zodat de leerling toch zijn/haar startkwalificatie kan halen. Wanneer de leerling ongeoorloofd blijft verzuimen, kan de leerling een negatief studieadvies krijgen en kan de school de onderwijsovereenkomst beëindigen.

Wat gebeurt er volgens RMC's

Inventarisatie

Om te inventariseren hoe het bestrijden van voortijdig schoolverlaten per regio wordt aangepakt, is contact opgenomen met 55 werknemers van RMC's door heel Nederland. Drieëndertig werknemers hebben geantwoord op onze vraag of zij ons meer kunnen vertellen over methoden die worden ingezet bij het bestrijden van voortijdig schoolverlaten op mbo-4 niveau. Uit deze inventarisatie blijkt dat er geen vsv-

¹ <https://duo.nl/zakelijk/images/beslisboom-verzuim-v9.pdf>

programma's zijn die specifiek gericht zijn op mbo-4. Wel werden een paar programma's genoemd die het waard zijn om hier extra toe te lichten.

Coaching en mentoring

Veel ROC's maken gebruik van coaching en mentoring. Een mentor moet in dit geval niet worden verward met de studieloopbaanbegeleider. Het verschil tussen een coach en een mentor is dat een coach een professional is die een leerling begeleidt onder schooltijd. Een mentor kan een docent zijn, maar ook een medeleerling of een vrijwilliger en is niet per se een professional. Een mentor begeleidt de leerling vaak buiten schooltijd door het uitwisselen van praktische ervaringen en het geven van feedback. Coaching en mentoring is vooral succesvol bij jongeren met een verhoogde kans op voortijdig schoolverlaten (NJI, 2014).

Een voorbeeld van coaching en mentoring is het inzetten van pluscoaches, maatjes en buddy's. Zij gaan op een oplossingsgerichte manier te werk en ondersteunen bij bijvoorbeeld plannen en organiseren. Doordat leerlingen zich meer 'gehoord' voelen, zijn zij meer gemotiveerd op school. Ook voor docenten is het prettig als leerlingen extra begeleiding krijgen van een coach of mentor. Er wordt docenten namelijk werk uit handen genomen en zij krijgen er een gemotiveerdere leerling voor terug.

I'm in

'I'm in' is een zogenaamd zomeroffensief dat gestart is in de gemeente Amsterdam, maar waar inmiddels veel meer gemeenten gebruik van maken. In de zomer, de langste periode dat jongeren geen binding hebben met school, is schooluitval bij mbo-leerlingen erg groot. Rond de maand mei gaat een jongerenteam van 'I'm in' langs scholen en klassen om twijfelende studenten op te sporen en te koppelen aan een mentor of een loopbaanbegeleider. In de zomer vinden vervolgens huisbezoeken plaats waar er met de jongeren en de ouders wordt gesproken over de mogelijkheden die er zijn wat betreft studies en stages. Het 'I'm in' team kan een jongere in contact brengen met een internetcoach die op een laagdrempelige manier activiteiten rond loopbaan-, beroeporiëntatie en coaching biedt. Door ook met de ouders te spreken, wordt de ouderbetrokkenheid vergroot. In de zomervakantie blijven de betrokken ROC's geopend

voor persoonlijke loopbaangesprekken. De jongeren hebben daarnaast de mogelijkheid om deel te nemen aan 'School2Work' waarin zij kennismaken met verschillende beroepen.

Hoewel in de media veel positieve berichten worden geplaatst over de 'I'm in' campagne, is het ons niet gelukt om wetenschappelijke bronnen te vinden die het succes van de campagne bevestigen.

Big Five for Life

'Big Five for Life' is een workshop van twee dagen die jongeren helpt bij hun studiekeuze. De workshop is geschikt voor jongeren die vastlopen met hun opleiding of die al zijn uitgevallen. Op de eerste dag ontdekken de jongeren door middel van interactieve oefeningen de vijf dingen die zij het allerliefst willen doen, zien en ervaren in hun leven. Aan het einde van deze dag delen ze hun grootste dromen met elkaar. Op de tweede dag ontdekken de jongeren welke vaardigheden ze moeten beheersen om te starten met een studie. Door middel van opdrachten komen ze achter hun sterktes en zwaktes. Vervolgens gaan ze op de computer op zoek naar opleidingen en denken ze na over de voor- en nadelen van hun opties. Aan het einde van de tweede dag presenteren ze hun studiekeuze en bespreken ze de stappen die nog nodig zijn om daadwerkelijk aan de gekozen opleiding te beginnen (VSV Groningen, 2014).

Onder andere in Groningen wordt gebruik gemaakt van de 'Big Five for Life' interventie. Ook voor deze interventie is het ons niet gelukt om wetenschappelijke bronnen te vinden die de theorie achter de interventie ondersteunen.

Wat zegt de Nederlandse literatuur

De meeste onderzoeken naar schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten zijn gericht op het in kaart brengen van de verschillen tussen 'verlaters' en 'blijvers' en op de redenen voor het schoolverzuim of het voortijdig schoolverlaten (NJI, 2014). Het beperkte aantal onderzoeken dat zich wel richt op de effectiviteit van bepaalde werkwijzen biedt nog geen volledig inzicht. Dit komt onder andere doordat veel initiatieven een tijdelijk en projectmatig karakter hebben en doordat de uitkomsten weinig worden geëvalueerd. Vaak is er een gebrek aan concrete, meetbare doelen en ontbreekt betrouwbare

informatie over de uitvoering van het beleid van specifieke activiteiten.

Wanneer programma's worden onderzocht, wordt in de meeste gevallen gekeken naar de samenhang van het programma met factoren die schoolverzuim en -uitval positief of negatief kunnen beïnvloeden en niet naar de directe samenhang met schoolverzuim en -uitval (NJI, 2014).

Uit een meta-analyse van Rumberger en Lim (2008) blijkt dat hoe een school omgaat met zogenaamde 'inputfactoren' (de samenstelling van het leerlingpubliek, kenmerken van de schoolstructuur en de hulpbronnen die tot de beschikking van de leerling staan) bepalend is voor het resultaat.

Waar richten vsv-programma's zich op

Kinderen met ouders die betrokken zijn en interesse tonen in de schoolactiviteiten van hun kind vallen over het algemeen minder vaak uit dan kinderen met minder betrokken ouders. In 'Ouderbetrokkenheid in het onderwijs'² wordt uitgelegd hoe scholen de ouderbetrokkenheid kunnen vergroten (NJI, 2014).

Een school kan verschillende activiteiten inzetten om voortijdig schoolverlaten te voorkomen en te bestrijden. Veel voorbeeldprojecten zijn te vinden op de website van het RMC-regio 37 Zuidoost Brabant³ en op de website van vsv Groningen⁴. Veel van deze projecten hebben een aantal overkoepelende thema's:

- Het scheppen van een band tussen de individuele leerling en de docenten/school. Leerlingen die binding ervaren met hun school, staan positiever tegenover de school, leraren en medeleerlingen en doen vaker hun best (WRR, 2009).
- Het verbeteren van het klimaat in de klas en op de school zodat een veilige omgeving wordt gecreëerd.
- Leerlingen een concreet toekomstperspectief laten ontdekken zodat zij de toegevoegde waarde van een schooldiploma zien.

² <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Ouderbetrokkenheid-in-het-onderwijs.pdf>

³ <http://aanvalopschooluitval-zob.nl/voorbeeldprojecten.html>

⁴ <http://www.vsvgroningen.nl/index.php?page=zoek-project>

- Het aanleren van academische vaardigheden en het stimuleren van goede leerprestaties.
- Het betrekken van ouders. Vooral spontane activiteiten hangen positief samen met leerprestaties (WRR, 2009). Spontane activiteiten zijn geheel vrijwillig en ontstaan vanuit het initiatief van de ouder. Lusse (2013) ontwikkelde voor scholen een aanpak om de samenwerking tussen ouders en school zodanig vorm te geven dat deze kan bijdragen aan de preventie van schooluitval. Uit tests blijkt dat deze handreiking goed werkt bij het bereiken van ouders en bijdraagt aan de preventie van schooluitval.
- Het vergroten van het netwerk om het kind.
- Het maken van succesvolle overgangen door middel van een warme overdracht, zoals in het project 'Stick Together'. MBO's ontvangen digitaal gegevens over nieuwe leerlingen en hun keuzeprocess voor een vervolgopleiding. Hierdoor hebben MBO's al vroeg zicht op de (risico)leerlingen en kan tijdig worden ingegrepen.

Effectieve maatregelen volgens de Inspectie van het Onderwijs

De Inspectie van het Onderwijs (2006) geeft een overzicht van concrete maatregelen waarvan uit onderzoek is gebleken dat zij effectief zijn bij het tegengaan van schoolverzuim:

- Het analyseren van de redenen van het spijbelen en de aanpak daarop afstemmen.
- Het betrekken van ouders bij het tegengaan van het spijbelen, zoals het geven van informatie, huisbezoeken en het opstellen van een contract tussen school, leerling en ouder(s).
- Duidelijke sancties stellen en die consequent toepassen. Ook kan aanwezigheid van een leerling juist worden beloond.
- Het voortdurend monitoren van hardnekkige spijbelaars.
- Het contact met de leerling zoveel mogelijk via dezelfde persoon laten plaatsvinden en niet door wisselende personen.
- Zo snel mogelijk contact opnemen met de leerplichtambtenaar of het RMC, zodat er kan worden samengewerkt in het inzetten van een aanpak.

- Een goede structurering van de aanpak, met een heldere en concrete doelstelling, doordachte opzet, goede planning en fasering.

Samenvatting regionale aanpakken

Verschillende regio's in Nederland hebben een beleidsplan⁵⁶⁷ wat betreft het aanpakken van voortijdig schoolverlaten gepubliceerd. Hieronder volgt een beknopt overzicht van de belangrijkste maatregelen.

- Regio-overstijgend werken aan het voorkomen van verzuim volgens dezelfde basis afspraken. Op dit moment hebben veel regio's nog een eigen werkwijze. Omdat onderwijsinstellingen vaak te maken hebben met leerlingen uit verschillende regio's, is het belangrijk om regionale werkafspraken te maken en kennis uit te wisselen. Hierdoor kan een leerling sneller de juiste ondersteuning krijgen.
- Voorkomen van uitval van studenten in de zomervakantie. Door middel van een programma zoals 'I'm in' moet in de zomervakantie contact worden opgenomen met dreigende uitvallers en hun ouders.
- Deskundigheidsbevordering van docenten. Door het bevorderen van de deskundigheid van docenten op het gebied van opleidings- en beroepskeuze en loopbaanontwikkeling kunnen zij de jongeren beter ondersteunen in het maken van een opleidings- of beroepskeuze.
- Het inzetten en verder optimaliseren van PLUS-interventies. Plusvoorzieningen richten zich op het ondersteunen van overbelaste studenten met problematiek op meer dan één leefgebied. Binnen het mbo moeten PLUS-interventies en andere interventies beter op elkaar worden afgestemd.
- Samenwerking tussen relevante partijen, zoals het mbo-team, leerplicht/RMC en jeugdarts. Door middel van samenwerking kan uitwisseling van kennis en expertise plaatsvinden en kan passende begeleiding voor jongeren worden gecreëerd.

⁵ <http://www.schoolwerkt.nl/shared/content/uploads/2016/05/2016-08-24-Regionaal-Programma-VSV.pdf>

⁶ <https://ris.ibabs.eu/raad-nieuwegein/wp-content/uploads/2016/05/2016-349-Onderzoek-rekenkamer-cie-Tegengaan-van-voortijdig-schoolverlaters-in-Nieuwegein.pdf>

⁷ <https://rbl-hollandrijnland.nl/wp-content/uploads/2016/08/VSV-programma-Blijf-bij-de-Les-2015-2018.pdf>

- Een goede start in het mbo door gerichte coaching en begeleiding.
Het is van belang dat de ondersteuningsbehoefte van leerlingen vanaf het begin van hun schoolloopbaan bekend is, zodat passende begeleiding zo vroeg mogelijk kan worden gegeven. Om dit te realiseren, moet kennis over de ondersteuningsbehoefte van een leerling vanuit het VO worden overgedragen.
- Inzetten van een Peer Support-Programma. In het onderwijs betekent peer support dat studenten op georganiseerde wijze hun medestudenten helpen en ondersteunen en op deze manier elkaar motiveren en van elkaar leren. Vaak worden ouderejaars leerlingen aan jongerejaars leerlingen gekoppeld. De ouderejaars kunnen de jongerejaars begeleiden als er verzuim optreedt door de leerling hierop in persoon of via sociale media aan te spreken. Ouderejaars kunnen ook tips geven om verzuim te voorkomen.
- Inzetten op preventief verzuimbeleid. In plaats van pas na verzuim te melden en op te treden, moeten alle betrokkenen alert zijn op risicofactoren en signalen die verzuim voorspellen. Ook moeten leerlingen beter worden voorgelicht over wat verzuim eigenlijk inhoudt en wat de consequenties zijn.
- Nauwkeuriger registreren van verzuim. Op veel ROC's wordt vaak te laat of helemaal geen melding gemaakt van verzuim, terwijl dit vaak een voorspeller is van voortijdig schoolverlaten. Docenten moeten op de hoogte zijn van het verzuimbeleid en van het belang van vroegtijdig signaleren.

Internationale literatuur

Uit een meta-analyse van 152 verschillende onderzoeken en 317 onafhankelijke steekproeven kwam naar voren dat preventieprogramma's die schoolverlaten tegengaan in het algemeen effectief zijn en er geen grote verschillen bestaan tussen preventieprogramma's onderling (Tanner-Smith & Wilson, 2013). Er is dus geen specifieke interventie aan te wijzen als effectiever dan de rest. Wel bleken programma's die zich voornamelijk richten op het monitoren van absenties iets minder effectief dan de programma's die zich richten op casemanagement, het herstructureren van de school, vaardigheidstrainingen, mentorschap/counseling, een beroepsgerichte aanpak of een maatschappelijk gerichte aanpak. Aanvullend laat de meta-analyse van Wilson en Tanner-Smith zien dat het effectief is om een programma te kiezen dat goed

geïmplementeerd kan worden in de specifieke situatie van de school en te focussen op de kwaliteit van de implementatie.

Een systematisch review van Kelly, Maynard en McCrea (2012) naar het effect van verschillende interventies op de presentie van leerlingen geeft vergelijkbare bevindingen. De interventies zijn in het algemeen effectief en er zijn geen significante verschillen tussen interventies met verschillende aanpak (bijvoorbeeld individueel, familiegericht, groepsgericht of gecombineerd) of duur van de interventie. Wel moeten deze bevindingen met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd, gezien de kleine steekproeven en substantiële verschillen tussen de behandelde onderzoeken.

Conclusie en aanbevelingen

Uit onze inventarisatie en de literatuurstudie blijkt dat er geen interventies zijn die specifiek gericht zijn op mbo-4 niveau. Om die reden is ons onderzoek gericht op voortijdig schoolverlaten op het mbo in het algemeen. In de gebruikte bronnen werd een aantal aspecten van het bestrijden van voortijdig schoolverlaten meerdere keren genoemd.

Allereerst is de overgang van het VO naar het mbo van groot belang. Een warme overdracht kan deze overgang voor zowel leerling als docenten prettiger maken. Bij een warme overdracht wordt het dossier van een leerling dat gedurende de middelbare schoolperiode is opgebouwd besproken met en overgedragen aan een contactpersoon van de vervolgopleiding. Een vervolgopleiding is meteen op de hoogte van de ondersteuningsbehoefte van een leerling, waardoor sneller passende hulp kan worden geboden.

Het tweede aspect dat van belang is bij het bestrijden van voortijdig schoolverlaten is het creëren van een veilige leeromgeving voor de leerlingen. Het scheppen van een band tussen leerlingen en docenten en leerlingen onderling speelt hierbij een grote rol. Wanneer een leerling dreigt uit te vallen, moet het contact zoveel mogelijk met dezelfde persoon zijn. Dit is prettig voor beide partijen en voorkomt veel verwarring.

Het derde aspect is een goede samenwerking tussen relevante partijen, zoals leerplicht, RMC's en ouders. Deze partijen kunnen kennis en expertise uitwisselen. Daarnaast kan een goede samenwerking voorkomen dat er overlap is in de uitvoering van taken. Van ouderbetrokkenheid is bekend dat dit bijdraagt aan de preventie van schooluitval.

Het vierde en laatste aspect is het hanteren van het verzuimbeleid. Verzuim is in veel gevallen een voorspeller van schooluitval. Daarom is het van belang dat docenten bekend zijn met het verzuimbeleid en begrijpen waarom het belangrijk is om dit te hanteren.

Tot er meer onderzoek is gedaan over de effectiviteit van Nederlandse vsv-programma's en programma's specifiek gericht op mbo-4 niveau, kunnen mbo's voortijdig schoolverlaten naar verwachting het beste bestrijden door zich te richten op de bovengenoemde aspecten. Uit internationaal onderzoek blijkt dat interventies onderling vrij weinig verschillen. Het is voor een school vooral van belang dat wordt gekeken naar de behoeften van de individuele leerling. Wanneer gebruik wordt gemaakt van een interventie, is het raadzaam deze zo gestructureerd mogelijk in te zetten. Het is belangrijk dat er duidelijke doelen worden gesteld waar, door middel van een concrete planning, aan wordt gewerkt. Na afloop moet worden geëvalueerd in hoeverre deze doelen zijn bereikt en hoe deze zijn bereikt.

Literatuurlijst

- Inspectie van het Onderwijs (2006). *De staat van het onderwijs: Onderwijsverslag 2004/2005*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Kelly, M.S., Maynard, B.R., McCrea, K.T. (2012). Indicated truancy interventions: effects on school attendance among chronic truant students. *Campbell Collaboration*, 8.
- Lusse, M. (2013). *Proefschrift: een kwestie van vertrouwen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- NJI. (2014, september). Wat werkt bij schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten? Geraadpleegd van https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/Watwerkt_VSVenverzuim.pdf
- Rumberger, R. W., & Lim, S. A. (2008). Why Students Drop Out of School: A Review of 25 Years of Research (Report #15). Geraadpleegd van <https://www.issuelab.org/resources/11658/11658.pdf>
- Tanner-Smith, E.E., Wilson, J.O.(2013). Dropout Prevention and Intervention Programs for Improving School Completion Among School-Aged Children and Youth: A Systematic Review. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 4, 357-372. doi: 10.5243/jsswr.2013.22
- Verzuim: hoe werkt het. (z.j.). Geraadpleegd op 19 februari 2018, van <https://duo.nl/zakelijk/middelbaar-beroepsonderwijs/verzuim/verzuim-hoe-het-werkt.jsp>
- VSV Groningen. (2014). Big Five for Life studiekeuzeworkshop. Geraadpleegd op 11 maart 2018, van <http://www.vsvgroningen.nl/index.php?page=alle-nieuwsbrieven>
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2009). *Vertrouwen in de school: over de uitval van 'overbelaste' jongeren*. Amsterdam: Amsterdam University Press.